

PALVELUKSESTA VAPAUTTAMINEN

Vapautettujen määrä on noussut viime vuosina voimakkaasti: noin neljäsosa asevelvollisista miehistä ei enää suorita mitään palvelusta. Vapautusten määrän lisääntyminen kertoo asevelvollisuusjärjestelmän rapautumisesta: kaikki miehiä koskeva asevelvollisuusjärjestelmä tuottaisi paljon enemmän sotilaita kuin mikään realistisen sotilaallisen uhkakuvan kannalta olisi perusteltua - tai armeijalla on haluja tai mahdollisuuksia kouluttaa.

Asevelvollinen voidaan vapauttaa palveluksesta terveydellisistä syistä johtuvan palveluskelpoisuuden puutteen tai kaksoiskansalaisuuden perusteella. Vapautuksen myöntämisestä päättää kutsunnoissa kutsuntalautakunta ja niiden jälkeen armeijan kirjoissa olevien kohdalla armeijan aluetoimistot, sivariin hakeneiden kohdalla taas siviilipalveluskeskus. Vapautuksen myöntämisen kriteerit ovat sekä armeijassa että siviilipalveluksessa samat.

Terveydellisin perustein vapautus voidaan myöntää joko kokonaan rauhan ajaksi tai määräajaisesti korkeintaan kolmeksi vuodeksi, minkä jälkeen palveluskelpoisuus tarkastetaan uudestaan. Useimmat ensimmäisellä kerralla määräajaisen vapautuksen saaneet vapautetaan myöhemmin kokonaan. Nykyisten lakien mukaan armeija myöntää vapautuksen vain rauhan ajaksi eikä myös sodan aikana automaattisesti voimassa olevia vapautuksia enää tunneta. Sen sijaan siviilipalvelukseen hakeneet ja siitä vapautetut eivät lakien mukaan ole velvollisia palvelemaan armeijassa missään tilanteissa.

Vapautus voidaan myöntää kutsunnoissa tai koska vain kutsuntojen jälkeen. Käytännössä yksinkertaisin tapa saada vapautus on hankkia "siviililääkäriltä" (joko terveyskeskuksesta tai yksityiseltä) vapautusta puoltava lausunto ja toimittaa se kutsunnoissa kut-

suntalautakunnalle, sen jälkeen armeijan aluetoimistolle ja sivariin hakeneiden kohdalla Lapinjärven siviilipalveluskeskukseen. Lopullisen päätöksen vapauttamisesta tekee aluetoimisto tai sivarikeskus.

Vapauttamista puoltavan lausunnon tulee perustua johonkin vapautusperusteeksi määriteltyyn lääketieteelliseen diagnoosiin. Erilaisia diagnooseja on tuhansia. Jos vapautusta haluavalla ei ole mitään fyysiseen terveyteen liittyviä vapautusperusteeksi kelpaavia ongelmia, kyseeseen voi tulla vapautuksen hankkiminen psyykkisin perustein. Yleisiä psyykkisiä vapautusperusteita ovat erilaiset masennus-, ahdistus- ja sopeutumishäiriöt. Tarkempaa tietoa vapautuksen hankkimisesta saat tarvitessasi Aseistakieltäytyjäliitosta.

Lainmukainen lähtökohta on, ettei vapautuksen myöntäminen saa vaikuttaa myöhempään elämään mitenkään. Vapauttaminen perustuu vapautetun terveydentilaan, ja yhdenvertaisuuslain perusteella eri asemaan asettaminen työelämässä esim. terveydentilan perusteella tarkoittaa kiellettyä syrjintää. Ihmisten terveydentilaa koskevat tiedot ovat myös lähtökohtaisesti salaisia, joten myöskään tietoa palveluksesta vapauttamisesta ei saa luovuttaa eteenpäin ilman asianomaisen lupaa - ei siis myöskään esim. työnantajalle. Lain yksityisyyden suojasta työelämässä perusteella työnantajalla ei ole edes oikeutta tiedustella, onko työntekijä tai -hakija vapautettu asevelvollisuudesta.

Terveydentilan lisäksi vapautuksen voi saada myös kaksoiskansalaisuuden perusteella, mikäli asuu pysyvästi ulkomailla. Lain mukaan yli seitsemän vuotta ulkomailla asuneet kaksoiskansalaiset vapautetaan automaattisesti, sitä vähemmän asuneet voidaan vapauttaa hakemuksesta.

LLEPO!

AJATTELE ENNEN KUIN OTAT ASENNON

Aseistakieltäytyminen on henkilökohtainen teko rauhan puolesta.

Aseistakieltäytyjien motiivit ovat monenlaiset, mutta useat heistä näkevät aseisiin perustuvan turvallisuuden vääräksi ja liian kapeaksi lähtökohdaksi. Toisten ihmisten tappaminen - tai edes sen opettelu - ei luo suojaa todellisia uhkia vastaan, jotka ovat nykyisin muita kuin sotilaallisia. Niitä ovat ilmastonmuutos ja muut ympäristöongelmat sekä eriarvoisuus ja muut taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat. Niiden ratkaiseminen vaatii ihmisten yhteistoimintaa, ei vastakkainasettelua.

Monet kyseenalaistavat myös nykyisenkaltaisen asevelvollisuusjärjestelmän mielekkyyden. Enemmistölle nuorista miehistä annetaan Suomessa edelleen sotilaskoulutus, vaikkei ole olemassa mitään realistista syytä, jonka takia tämä olisi aiheellista. Lähes kaikissa muissa Euroopan maissa asevelvollisuudesta onkin joko luovuttu tai se on muutettu niin, että se kohtelee sekä miehiä että naisia samalla tavalla ja palvelukseen määrätään vain pieni vähemmistö asevelvollisuusikäisistä.

Asevelvollisuus on toki murenemassa myös Suomessa. Tällä hetkellä jo noin kolmasosa asevelvollisuusikäisistä miehistä - tai noin 65% kaikista asevelvollisuusikäisistä - ei käy armeijaa. Silti asevelvollisuus tuottaa aivan liikaa sotilaita: tällä hetkellä armeijan käyneitä reserviläisikäisiä on yli kolme kertaa enemmän kuin armeijaan on sodan aikana tarkoitus kutsua.

SIVIILIPALVELUS

Siviilipalvelus tarkoittaa asevelvollisuuspalveluksen suorittamista armeijalaitoksen ulkopuolella. Suomessa se on ollut lain mahdollistama tapa suorittaa palvelus vuodesta 1931. Viime aikoina sivariin on hakeutunut vuosittain keskimäärin reilut 2000 nuorta.

Siviilipalvelukseen hakeutuminen tapahtuu täyttämällä tarkoitusta varten laadittu hakemuslomake. Jokainen hakemus hyväksytään automaattisesti, joten käytännössä kyseessä on ilmoitus. Hakemuslomakkeen voi palauttaa kutsunnoissa tai koska vain kutsuntojen jälkeen, myös varusmiespalveluksen aikana. Viranomaisen täytyy käsitellä hakemus viipymättä. Jos sivariin halua on hakiessaan varusmiespalveluksessa, hänet on kotiutettava välittömästi. Kaikki siviilipalvelukseen hyväksytyt on vapautettu armeijan palveluksesta sekä sodan että rauhan aikana. Sodan aikana heidät voidaan määrätä siviilitehtäviin siviiliviranomaisten alaisuudessa.

Hakemuslomake palautetaan kutsunnoissa kutsuntalautakunnalle, varusmiespalveluksen aikana joukko-osaston komentajalle ja muulloin armeijan aluetoimistoon tai työministeriön alaiselle siviilipalveluskeskukselle, joka sijaitsee Lapinjärvellä Itä-Uudellamaalla. Hakemuskaavaketta saa näistä samoista paikoista ja Aseistakieltäytyjäliitosta. Se löytyy myös internetistä. Kaavakkeessa voi esittää toivomuksen siviilipalveluksen alkamisajankohdasta ja palveluspaikasta.

Sivari kestää 347 vuorokautta. Ennen siviilipalveluksen aloittamista mahdollisesti suoritettu varusmiespalvelus vähennetään sivariajasta tiettyjä kertoimia käyttäen. Sivari koostuu 28 päivää kestävästä koulutusjaksosta, joka suoritetaan siviilipalveluskeskuksessa palveluksen alussa, sekä loppuajan kestävästä työpalvelusta. Työpalvelu suoritetaan valtion, kuntien, uskonnollisten yhteisöjen tai yleishyödyl-

listen yksityisoikeudellisten yhteisöjen palveluksessa. Sen sijaan voittoa tavoittelevissa liikeyrityksissä siviilipalvelusta ei voi suorittaa. Tällä hetkellä sopimuksen tehneitä työpalveluspaikkoja yli kaksi tuhatta eri puolilla Suomea ja niiden tarjoamien työtehtävien kirjo on erittäin laaja.

Tavallisimpia palveluspaikkoja ovat sosiaali- ja terveydenhuoltoalan laitokset, virastot, koulut, yliopistot, kirjastot, kulttuurilaitokset ja järjestöt. Käytännössä lähes kaikki siviilipalvelusmiehet hankkivat palveluspaikkansa itse. Jos haluaa mieleisen paikan, etsiminen kannattaa aloittaa jo hyvissä ajoin ennen palveluksen alkua.

Siviilipalvelusmiehen viikoittainen työaika noudattaa palveluspaikan yleisiä työaikoja. Se ei saa ylittää 40 tuntia eikä alittaa 36 tuntia. Viikkovapaiden lisäksi sivareilla on oikeus samanlaisiin lomiin kuin varusmiehilläkin. Sivarilla on palveluksen aikana lainsäädännön perusteella oikeus päivärahaan (sama kuin armeijassa), ruokailuun, terveydenhuoltoon ja majoitukseen. Näistä

huolehtiminen on palveluspaikan tehtävä, tosin majoituksen kustantamiseen se voi saada tukea valtiolta. Ylläpitovelvoite koskee myös vapaa- ja lomapäiviä. Sivari ja hänen omaisensa ovat varusmiesten tavoin oikeutettuja sotilasavustukseen.

Siviilipalvelukseen hakeminen tai sen suorittaminen ei saa vaikuttaa kielteisesti kyseisen henkilön mahdollisuuksiin esim. koulutuksessa tai työelämässä. Jos joku työnantaja asettaisi henkilön heikompaan asemaan työhönotossa siksi että tämä on suorittanut sivarin, kyseessä olisi laissa kielletty työsyrrjintä.

Siviilipalveluslain mukaan mm. puolustusvoimat on velvollinen antamaan kutsunnanalaisille riittävät tiedot siviilipalveluksesta. Sanomattakin on selvää, että kutsuntaviranomaiset ovat velvollisia käyttäytymään asiallisesti siviilipalvelukseen hakevia asevelvollisia kohtaan. Mikäli näin ei omissa kutsunnoissasi tapahdu, asiasta kannattaa ilmoittaa Aseistakieltäytyjäliittoon.

TOTAALIKIELTÄYTYMINEN

Totaalikieltäytyminen tarkoittaa kieltäytymistä kaikesta asevelvollisuuteen sisältyvästä palveluksesta, myös siviilipalveluksesta. Osa totaalkieltäytyjistä hakee ensin sivariin ja kieltäytyy sitten siitä, osa taas kieltäytyy suoraan armeijasta. Totaalikieltäytyjiä on vuosittain muutamia kymmeniä. Nykyään suurin osa totaalkieltäytyjistä kiistää asevelvollisuusjärjestelmän oikeutuksen. Osa painottaa myös siviilipalveluksen epäkohtia (esim. rangaistuksenomaista palvelusaikaa) kieltäytymisensä perusteena.

Helsingin hovioikeus päätti jättää helmikuussa 2018 totaalkieltäytyjän rangaistukseen tuomitsematta, koska piti tuo-

mitsemista syrjivänä. Sen jälkeen totaaleja vastaan nostettuja oikeusjuttuja on joko lykätty tai heidät on vapautettu. Tällä hetkellä totaalkieltäytymisestä siis ei langeteta tuomiota. Tilanne saattaa kuitenkin muuttua ja tuomiot jatkaa tulevaisuudessa.

Ennen hovioikeuden ratkaisua totaalkieltäytyjille langetettiin enimmillään 173 vrk:n ehdoton rangaistus, tavallisesti kotiarestina (valvontarangaistus). Vankeustuomiot ovat olleet viime aikoina harvinaisia, mutta silti mahdollisia. Mikäli suunnittelet totaalkieltäytymistä, suosittelme sinun tutustuvan Aseistakieltäytyjäliiton tuottamaan aihetta koskevaan materiaaliin ja olevan yhteydessä liittoon.